

ՅՈՒՐ ՈՂՋՈՒՅՆ, ԵՐԿԱՐ ԿՅԱՆՔ

ԱՆՋՈՒԳԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ

ՋԵՐՄ ՎԱՅՐԵՆԱՍԵՐ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԳԻՏՆԱԿԱՆ

ԱԼԵՔՍԱՐԴ ՎՈՐԵԼՅԱՐԲԵՆ

ՈՂՋՈՒՅՆ ՆԱԽԱԿԱՆ ԵՐԿԱՍԵՐԶ ԱՐԱՐԱՏԻ ՍՏՈՐՈՏԻՅ

ՎՐԱՎՈՐԻՅ Ա. Է. ԶՄԻՄՈՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՌԱՐԻ ԿԱՄԱՐՆԵՐԻ ՏԱԿԻՅ

Այսօր տուն է խնդուրյան, Սիրիայի և Լիբանանի հայ հասարակայնությունը այսօր տոնում է հանուրի համակրանքին արժանացած մեր ավագագույն եկեղեցականներից մեկի՝ Տաճն Կիլիկիո Ս. Տ. Գաբեղին Շնորհազարդ Կաթողիկոս Հովսեփյանի բաճակալության 50-ամյա, եկեղեցական, գրական, գիտական գործունեության 60-ամյա և ծննդյան 80-ամյա պանծալի հոբելյանը:

Փառանել կյանքի ուղի է անցել վսեմաշուք Հոբելյարը, կյանքի Մարդը, խոսքի, գրչի շնորհալի վարպետը:

Գաբեղին Կաթողիկոս Հովսեփյանը Հայ եկեղեցու եզակի դեմքերից մեկն է հանդիսանում, եզակի իր եկեղեցաշինարարական, հայրենասիրական, գրական-գիտական գործունեությամբ: Նրա անունը ծանոթ է ոչ միայն հայրենիքին ու հայկական գրեթե բոլոր գաղութներին, այլ և օտարազգի հասարակական ու գիտական շրջաններին: Ուրպես առաքինի ու շիտակ եկեղեցական, որպես առողջ մտքի ու լայն սրտի տեր անձնավորություն, նա վայելում է ոչ միայն հայերի, այլ և բարեկամ ժողովուրդների սերն ու համակրանքը:

Մեծ է նրա ավանդը Հայ եկեղեցու բարգավաճման և հայ արվեստի, մշակույթի, պատմության ուսումնասիրման գործում:

Տասնյակ տարիներ անձնվիրաբար սպասարկել է նա Հայ եկեղեցուն, մեծ ծառայություններ մատուցելով նրան: Նրա եկեղեցաշինարարական գործունեությունը չափազանց ընդարձակ հորիզոններ է ընդգրկել, սկսած Ս. Էջմիածնից, Թիֆլիսից, Նոր-Նախիջևանից, Գրիսից մինչև Միջին ու Մերձավար

Արևելքի, Եվրոպայի և Նոր Աշխարհի երկրները: Ամենուրեք, ուր այցելել է նա, Հայ եկեղեցին փայլել, նոր վերելք է ապրել:

Սակայն Գաբեղին Կաթողիկոսը ոչ միայն ջերմեռանդ եկեղեցասեր է, այլ և ջերմ հայրենասեր: Նրա մոտ եկեղեցասիրությունն ու հայրենասիրությունն անբաժան են: Դա՛րաբաղի սիգապանծ լեռների այս կոթովի զավակը իր արժվաշին բռնիքով ընդգրկել է աշխարհի գրեթե բոլոր հայաբնակ վայրերը: Նա այցելել է աշխարհի այն բոլոր անկյունները, ուր հայության բեկորներ կան սփռված և իր զգայացունց հառերով, փառգներով հուսադրել, հայրենիքի սիրով ջերմացրել նրանց հայրենաբաղձ սրտերը, հայրաբար սփռվել վշտերը:

Նա խոսքի մեծ վարպետ լինելով գիտե արագորեն գրավել իր ունկնդիրների սրտերը, մեծ արվեստագետի հմտությամբ շոշափել նրանց հոգու քրքրույն, նուրբ, գերզգայուն լարերը, պահել նրանց հոգեզմայլ, հափրշտակված վիճակում, իր դիպուկ, նպատակասլաց բառերով արեկոծել նրանց ներաշխարհը, ներշնչել վսեմ ու ազնիվ գաղափարներ: Նա իր ունկնդիրներին բովում, գերում է իր չափազանց պարզ, վեհ, սրտագրավ, հոգու խորքից հորդող անկեղծ խոսքերով. իր խոսելու ամբողջ տևողության պահներին նա կարողանում է ոչ միայն մագնիսացնել, լարված վիճակում պահել իր ունկնդիրներին, այլ և տիրաբար իշխել նրանց զգացմունքների վրա: Իր հայրենաշունչ հառերով նա հայ ժողովրդի աստանդական զանգվածները միշտ էլ խանդավառել է հայրենասիրությամբ, բորբոքել նրանց

հոգու խորում անմար պահված հայրենիքի սիրո կայծերը, հրդեհել նրանց սրտերը հայրենիքի սիրով: Ուր որ եղել է նա, Արարատի նվիրական փեշերից սկսած մինչև Խաղաղականի ավերքը, Իրանի սարահարթից մինչև Նեղոսի հովիտը, Եվրոպայի երկրներից մինչև Միջագետքի երկրները, ամենուրեք ու ամեն տեղ հայ ժողովրդի աստանդական բեկորներին կոչ է արել արևածաղկի նման երեսով դարձած մնալ դեպի Արարատի ստորոտում ծաղկող հայրենիքը, դեպի բանկազին Սովետական Հայաստանը, որ հայ ժողովրդի «կենդանություն արևն է»:

Ռոդոսի էլ աչքը պահել «ուղղած մեր Հայրենիքին, Սովետական Հայաստանին, սիրել նրան սրտի ամբողջ էությունը»: Ու ինքն էլ իր ամբողջ էությամբ սիրել է հայրենիքը, ոգեշնչվել նրա հարանուն վերելքով: Հայրենիքից հեռու, բայց միշտ հայրենիքի հետ. Փարիզում քե՛ն Նյու-Յորքում, Եգիպտոսում քե՛ն Կիպրոսում, Անթիլիասում քե՛ն Դամասկոսում ու այլուր, եվրոպեների քե՛ն մենության պաներին նրա աչքերի առաջ միշտ ուրվագծվել ու ուրվագծվում են խրոխտ ու վեհասման Արարատները, քաղաքաքաք Արագածը, բարձրագույն Սևանը և իր երջանիկ կյանքը կերտող տաղանդավոր հայ ժողովուրդը: Եվ նրա ակնաչներից դեռ հենում է Մայր Տաճարի զանգերի դողալը:

Իսկ երբ իրականացան հայ ժողովրդի վտարանդի զավակների, ինչպես և Գարեգին Կաթողիկոսի, իղձերը ու հայ ժողովրդի պանդուխտ որդիները կարավաններով հայրենիք էին հանապարհվում, 80-ամյա բոցաշունչ հայրենասեր Կաթողիկոսը հանգիստ չգիտեր. նա շրջագայում էր ամեն տեղ, կազմակերպում ներգաղթը, հայրենադարձի կարավանները մեկիկ մեկիկ նավահանգիստ առաջնորդում, ողջերք մաղթում նրանց:

Գարեգին Կաթողիկոսը, նշանավոր եկեղեցական լինելուց զատ, գրական անխոնջ մշակ, մեծահամբավ գիտնական է հանդիսանում: Մի ձեռքով խաչը, մյուսում գրիչը, այսպես է եղել նա. նրա մոտ եկեղեցական գործունեությունը միշտ զուգորդված է եղել գրական-գիտական գործունեության հետ: Մենք Գարեգին Կաթողիկոսին հանաչում ենք ոչ միայն որպես սոսկ նշանավոր եկեղեցական անձի, այլ և որպես հայ արվեստի, մշակույթի, պատմության փառածառ, լավատեղյակ գիտնականի, որպես պատմաբանի, հնագետի, բանասերի, մատենագրի:

Նրա բեղմնավոր գրչին են պատկանում,

բազմապիսի խնդիրների նվիրված, հարյուրից ավելի ուսումնասիրություններ, որոնք լույս են տեսել զանազան պարբերականներում և չորս տասնյակի հասնող առանձին գրքերով լույս տեսած կամ հրատարակության համար պատրաստ աշխատություններ. դրանք պատմական, հնագիտական, բանասիրական, մատենագրական, արվեստագիտական բնույթ են կրում. դրանցից մի փառիսը բազմահատոր, ստվարածավալ աշխատություններ են ներկայացնում, մեծ մասամբ նվիրված հայ արվեստի, մշակույթի ուսումնասիրությանը:

Ո՛վ կարող է հաշվել, քե՛ն այս անխոնջ գիտնականի ձեռքերը փակի հազար ձեռագրեր են շոշափել ու մատները փակի հազար մագաղաթի ու բոքի քերքեր քերքել, փակի հազար ձեռագրերի վրա նա գուլիս է խոնարհել, տվեալն աշխատանք քափել: Հայ ձեռագրերի այս մեծ սիրահարը հանգիստ չգիտեր. մենք նրան տեսնում ենք և էջմիածնի և՛ Երուսաղեմի մատենադարաններում, և՛ Լեհիեգրադի էրմիտաժում, և՛ Բերլինի, Փարիզի, Նյու-Յորքի, Վենետիկի Վիեննայի ու այլ բազմաթիվ մատենադարաններում:

Ամեն տեղ նրա հետախույզ միտքը պրպրտումներ, որոնումներ, վերլուծություններ, համադրություններ կատարելով վերստին կյանքի էր կոչում, կյանքի ուղեգիր շնորհում մեր արժանահիշատակ նախնիների մոռացության մատնված, հեռադարյան փոշով ծածկված գործերին: Ձեռագրերի աշխարհը Գարեգին Կաթողիկոսի կյանքի տարրերն են կազմել. նրան հաճախ կարելի է տեսնել շրջապատված ձեռագրերով. կարելի է ասել, գրեթե բոլոր հայ ձեռագրերի վրա նրա մատների հետքերը կան դրոշմված:

Սակայն Գարեգին Կաթողիկոսը իր առանձնահատուկ փափկել, մեղմալ ու միշտ ձեռագրերի ծովում ընկղմվել չգիտեր. նա առանձնահատուկ ու մագաղաթի ու բոքի բանկազին ձեռագրերով սահմանափակվող գիտնական չէր. նա սիրել է շրջագայել ու կարդալ հայ բնաշխարհի լեռնահովիտներում ու լեռնակատարներին առատությամբ սփռված անթիվ ու անհամար «գրքեր» — վանքերի, մենաստանների, եկեղեցիների, տապանաբարերի, խաչաբարերի, հնադարյան հուշարձանների վրա եղած արձանագրությունները: Ո՛վ կարող է հաշվել, քե՛ն փակի հազար արձանագրությունների առաջ է կանգնել նա ծամերով, ուսումնասիրել, վերծանել,

Բանի հազար տապանաբարերի, խաչքարերի վրա կոացել, վանքերի, մենաստանների, եկեղեցիների, ավերված բերդերի, քաղաքների մնացորդ բեկորների վրա տեղերը. հեռու-բայան ամեն մի բեկոր, ամեն մի քար չի վրիպել նրա ուշադրությունից: Այցելել է նա անդեղախոր կիրճերում, անմատչելի ժայռերի կատարներին, մրին անտառների քա-վտաններում ու լեռնածեղերին առանձնացած հին ու նոր, շեն քե կիսավեր վանքերն ու մենաստանները, դարերի մամուռով զգեստավորված հինավուրց հուշարձանները: Այսպես է աշխատել նա, վկայակոչելով ու ակամջ դնելով ոչ միայն ձեռագրերին, այլև հենարան հուշարձանների խոսուն բեկորներին, որոնք նշմարապես վկայում են հանդիսանում մեր անցյալի պատմության: Նրա անվերջ պրպտող, վերլուծող, բաղդատող միտքը այս ճանապարհով կարողացել է անսպառ նյութ կուտակել հայ արվեստի, մշակույթի, պատմության վերաբերյալ: Նրա խորաբանաց հայացքի տակ շունչ ու լեզու են առել քարի բեկորները, շատ բան պատմել մեր նախնիների փառավոր անցյալի մասին: Նրա մոգական գրչի տակ վերակենդանացել, նոր փայլ ու արժեքավորում են ընդունել մեր նյութական մշակույթի հուշարձանները, մոռացության մատնված շատ հույակապ կորոզներ: Նրա ուսումնասիրությունների, այցելությունների հետևանքով հայ մշակույթի շատ արժեքներ են փրկվել կորստյան վերահաս վտանգից: Դարերի փոշու տակ քաղված, անուշադրության մատնված բազմաթիվ ձեռագրեր և մամուռապատված ու անգիտության հետևանքով ոչնչացվող անհամար հուշարձաններ նրա շնորհիվ

ժողովրդի խնամքի ու գուրգուրանքի առարկա են դարձել:

Մեծ է նրա ավանդը հայ արվեստի ուսումնասիրության բնագավառում: Հայ գրչության արվեստի և հատկապես հայ մանրանկարչության ուսումնասիրությունները բացառիկ տեղ են գրավում նրա աշխատությունների փայլուն շարքում: Հայ մանրանկարչության գունազարդ փառեզր նրա աշխատությունների քաղն ու պսակն է կազմում: Այս հույակապ գործով նա իր արժանավոր տեղն է գրավում: Հայ մանրանկարչության արվեստի ուսումնասիրությունը սերտ կերպով կապված է Գարեգին Կաթողիկոսի անվան հետ. երբ Կոմիտասը հայտնագործեց հայ երաժշտությունը, Թորամանյանը հայ հարառապետությունը, Գարեգին Կաթողիկոսն էլ հայտնագործեց հայ մանրանկարչությունը: Բայց այս եռյակի մեջ ամենաբախտավորը հանդիսացավ Գարեգին Կաթողիկոսը, որովհետև նրա երկար տարիների տեղացան աշխատանքի պտուղները կորստյան շատնվեցին, միջոցով, ինչպես գիտենք, Կոմիտասի հավաքած մի քանի հազար երգեր և Թորամանյանի տասնյակ տարիների աշխատանքի արդյունք հանդիսացող նյութերի մեծ մասը կորել են անդարձ, երկու դեպքում էլ քրեական վայրագությունների հետևանքով:

Ի սրտե ցանկանում ենք մոտ ապագայում ավարտված ու տպագրված տեսնել Գարեգին Կաթողիկոսի Հայ մանրանկարչության գունազարդ փառեզր հույակապ գործը, ինչպես և նրա մյուս գործերը:

Երկար կյանք ու առողջություն ենք մաղ-բում մեր աշխարհ Հորեյարին:

